

балдардын стрессти жеңүүсүнө жана алардын когнитивдик жөндөмдүүлүктөрүнүн жакшырышына алып келет.

Колдонулган адабияттар:

- 1.Использование здоровьесберегающих технологий в образовательном процессе дошкольного учреждения. Теоретические аспекты / Сост. О. Н. Василенко, Н. Г. Лукьянович. – Мн.: МГУМК, 2007. – с. 11.
2. . Здоровьесберегающие педагогические технологии : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Под ред. А. М. Митяева. – М.: Издательский центр «Академия», 2010. – 192 с.
3. Яцына, Е. В. Педагогические технологии укрепления здоровья детей дошкольного возраста в процессе оздоровительной работы. //Молодой ученый, (10) -2015, 739-742
4. Детство: Примерная образовательная программа дошкольного образования / Т. И. Бабаева, А. Г. Гогоберидзе, О. В. Солнцева и др. - СанктПетербург : ООО «Издательство «детство-пресс», 2014. - 280 с.
5. Смирнов Н. К. Здоровье сберегающие технологии и психология здоровья в школе. – М: АРКТИ, 2005.-320 с.Смирнов Н. К.
6. Авдулова Т. П. Личностная и коммуникативная компетентности современного дошкольника: учебное пособие / Т. П. Авдулова, Г. Р. Хузева. - Москва : Прометей, 2013. - 138 с.
7. Деркунская, Ошкина А.А.: Игровая образовательная деятельность дошкольников.// Учебно-методическое пособие.//изд. Педагогическое образования -2016 -102ст
Подробнее: <https://www.labyrinth.ru/books/469655/>
8. Гогоберидзе А.Г., О.В.Солнцева. //Мектепке чейинки педагогика окутуунун жана тарбиянын негизги методтору/ Питер-2013 г. 67ст.

УДК.373.2

DOI 10.33514/ВК-1694-7711-2023-1(2)-100-104

Кумашова Аида Анаркуловна

Талас мамлекеттик университети, педагогика кафедрасы, ага окутуучу

Кумашова Аида Анаркуловна

Таласский государственный университет, кафедра педагогики, старший преподаватель

Kumashova Aida Anarkulovna

Talas State University, Department of Pedagogy, Senior Lecturer

**ЧЫНЫГЫ ТУРМУШТУК КЫРДААЛДАРДАГЫ ТЕКСТТИК МАСЕЛЕЛЕРДИ
ЧЫГАРУУ АРКЫЛУУ ОКУУЧУЛАРДЫН ЛОГИКАЛЫК ОЙ-ЖУГУРТУУСҮН
ӨСТҮРҮҮ**

**РАЗВИТИЕ ЛОГИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ УЧАЩИХСЯ ЧЕРЕЗ РЕШЕНИЕ
ТЕКСТОВЫЕ ЗАДАЧИ В РЕАЛЬНЫХ ЖИЗНЕННЫХ СИТУАЦИЯХ
DEVELOPMENT OF STUDENTS' LOGICAL THINKING THROUGH SOLVING
TEXT PROBLEMS IN REAL LIFE SITUATIONS**

Кыскача мүнөздөмө. Билим берүү реформасынын бирден бир максаты болуп окуучулардын дүйнө таануусун активдештирүүгө, алардын суроо берүүгө умтулуусуна, турмуштук кырдаалдагы маселелерди колдонуу аркылуу окуучулардын логикалык ой жүгүртүүсүн өнүктүрүүгө, алган билимин турмушта колдоно билүүсүнө жетишүү болуп саналат. Чыныгы турмуштук кырдаалдагы тапшырмалар окуучуларды чыныгы турмуштук, проблемалык кырдаалдан чыгууга гана даярдабастан, алардын ой жүгүртүүсүн машыктыруу менен аналитикалык, синтетикалык жана башка билгичтиктерди аракетке келтирүү менен, окуучулардын креативдүүлүгүн өнүктүрөт жана ар кандай стандарттуу эмес жагдайларда иштей ала турган чечкиндүүлүккө тарбиялайт.

Аннотация. Единственная цель образовательной реформы – активизировать у учащихся познание мира, их желание задавать вопросы, развивать логическое мышление учащихся, применяя задачи в жизненных ситуациях, заключается в достижении умения использовать полученные знания в жизни. Задания в реальных жизненных ситуациях знакомят учащихся с реальными, не только подготовив их к выходу из проблемной ситуации, но и тренируя их мышление и активизируя аналитические, синтетические и другие навыки, развивает творческие способности учащихся и воспитывает целеустремленность к работе в различных нестандартных ситуациях.

Abstract. The only goal of the educational reform is to activate students' knowledge of the world, their desire to ask questions, develop students' logical thinking by applying tasks in life situations, is to achieve the ability to use the knowledge gained in life. Tasks in real life situations introduce students to real situations, not only preparing them to get out of a problem situation, but also training their thinking and activating analytical, synthetic and other skills, develop students' creative abilities and educate purposefulness to work in various non-standard situations.

Негизги сөздөр: математикалык ой-жүгүртүү, чыныгы турмуштук кырдаалдагы тапшырмалар, татаал тексттүү маселелер.

Ключевые слова: математические рассуждения, задачи в жизненных ситуациях, сложные текстовые задачи.

Keywords: mathematical reasoning, problems in life situations, complex word problems.

Математикалык тапшырмалар окуучулардын математикалык ой жүгүртүүсүн, математикалык жөндөмдүүлүгүн калыптандыруу менен бирге математиканын турмушта колдонуу милдетин дагы чечүүгө багытталган. Математикалык билим берүүнүн заманбап талабы, бул математиканы окутуу аркылуу эле окуучулардын ой жүгүртүүсүн калыптандырып коюу менен чектелип калуу эмес. Математикалык билим берүүнүн талабы андан да кеңири, окуучунун ой жүгүртүүсүн өстүрүү менен бирге аны математиканы турмушта колдонууга үйрөтүү. Учурда математиканы турмушта колдонууга үйрөтүү менен, окуучунун ойлоону өзгөчөлүгүн калыптандыруу жана өнүктүрүү зарыл болууда. Окуучуну проблеманы чечүүгө карата тиешелүү каражаттарды издеп таба алган, проблемага талдоо жүргүзө ала турган, анын белгилүү жана белгисиз жактарын ажырата ала турган, өздөштүргөн билимдерин туура жана натыйжалуу колдоно алган инсан болушу зарыл.

Окутуу процессте окуучунун ой жүгүртүүсүн өнүктүрүү маселеси чоң роль ойнойт жана мындай сапаттарды калыптандырууда математика предметинин ролу жогору экендиги талашсыз. Математика предмети окуучулардын так ой жүгүртүүсүн, так жооп алууга умтулуусун, акыл ойду баалай билүүсүн калыптандырат. Математика башка окуу

предметинин маңызын түшүнүүгө зор пайдасын тийгизет. Математиканын методдору физика, химия ж.б. предметтерди окуп үйрөнүүдө өзгөчө мааниге ээ. Математиканын методдорун жакшы өздөштүргөн адам турмуштук проблемаларды анализдөөдө, аларды чечүүдө башкалардан кескин түрдө айырмаланып турат. Илимий предметтер дагы математиканы колдонуу аркылуу өзүлөрүнүн илим экенин далилдешет. Философ Иммануил Кант – илимде канча математика орун алса, ал илимде ошончо чындык бар деп белгилеген.

Чындыгында эле математика окуучунун эске тутуусун, дүйнө-таанымын, логикасын, аналитикалык жана мейкиндикте ой жүгүртүүсүн жана абстракттуу түрдө элестетүүсүн өнүктүрөт. Демек, математика толугу менен, келечектеги адисти калыптандыруунун талаптарына жооп берет. Ошондуктан мектепте математиканы окутуунун деңгээли өзүнчө бир критерийлерге жооп бере тургандай болушу зарыл, ал критерийлер келечектеги адисти даярдоонун башаты болуп кызмат кыла алат.

Демек, мындан биз математиканы окуп үйрөнүү эки милдетти чечүүгө багытталганынын байкайбыз. Биринчиси, окуучу математикалык ой жүгүртүүнүн ыкмаларын өздөштүрүүсү зарыл. Экинчиден, өздөштүргөн математикалык билимдерин турмушта, пайда болгон проблемалуу кырдаалда колдоно билүүгө даяр болуусу зарыл.

Чыныгы турмуштук кырдаалдарга багытталган маселелерди аткарууга окуучуларды үйрөтүү окутуунун сапатын арттырат жана окуучулардын математикалык ой жүгүртүүсүн өнүктүрүүгө, кесиптик жана түйүндүү компетенттүүлүктөрүн калыптандырууга өбөлгө түзөт. Компетенттүүлүк күндөлүк жашоодо пайда болуучу проблемаларды чечүүдө гана калыптанышы мүмкүн.

Азыркы замандын талабына ылайык, окуучу мектептен алган предметтик билимин жана жөндөмүн чыныгы турмуштук кырдаалдарга пайдалана алууга үйрөтүү керек. Ал эми окуучуларда аталган компетенттүүлүктү калыптандыруу педагогдун милдети болуп эсептелет.

Тексттик маселелер бул математикалык белгилер жана символдор аркылуу эмес, текст түрүндө берилген математикалык маселелер. Тексттик маселелер, табигый тилди колдонуп, чыгарууга муктаж болгон чыныгы турмуштук кырдаалды сүрөттөйт.

Аракеттеги тексттик маселе жеткиликтүү деңгээлде кызыктуу, мыкты ойлонулуп, окуучулардын аны чыгарууга болгон кызыгуусун ойготуп, каалоосун арттырышы керек. Маселе окуучулардын өнүгүү деңгээлине туура келип, тексттин мазмуну жана чыгарууга берилген убакыт жагынан дал келиши керек. Тексттик маселе аз дегенде окуучулар таба ала турган бир чыгарылышка ээ болушу керек, андан тышкары окуучулар өздөрүнүн маселе чыгаруу ыкмасын башкаларга түшүндүрүп бериши үчүн бири-бири менен пикир алмашууга шарт түзгүдөй, бир нече чыгаруу ыкмасы болушу керек.

Окуучуларда чыныгы турмуштук кырдаалда кездешкен тексттик маселелерди чыгарууга болгон жөндөмдөрү өнүккөн сайын, алар кошумча билимди талап кылган татаалыраак маселелерди чыгарууга өтө алышат.

Татаал тексттик маселелер бул чыгаруу үчүн бирден ашык амалды талап кылган тексттик маселелер. Татаал тексттик маселелерди чыгаруудагы кыйынчылык – маселе чыгарууда колдонууга тийиштүү амалдарды жана алардын аткарылыш тартибин аныктоодо турат. Окуучу татаал маселедеги маалыматты талдоо үчүн модель колдонуу, сүрөттөр менен диаграммаларды тартуу сыяктуу бир нече методдорду колдонсо болот. Чыгарууда талап

кылынган математикалык амалдардын саны улам көбөйгөн сайын маселелер улам татаалдаша берет.

Төмөндө нарк баага карата татаал маселе берилген. Аны чыгаруу үчүн эки амалды аткаруу керек.

Ринат нарк баасы 50 сомдук тиш пастасын жана нарк баасы 225 сомдук крем сатып алды. Ал сатып алган товарынын жалпы суммасынан 30 сомго арзандатуу купонун колдонду. Ал товарларга канча сом төлөдү?

Биринчи амал – кошуу: $50+225=275$

Экинчи амал – кемитүү: $275-30=245$

Татаал тексттик маселелерди чыгаруудагы кыйынчылык – маселе чыгарууда колдонууга тийиштүү амалдарды жана алардын аткарылыш тартибин аныктоодо турат. Чыгарууда талап кылынган математикалык амалдардын саны улам көбөйгөн сайын маселелер улам татаалдаша берет. Маселени чыгарууда бир кадам же бир амал талап кылынган учурларда маселенин татаалдыгы жөнөкөй маселеге айланат. Эгерде окуучулар маселенин чыгаруу ыкмасы же жыйынтыгы боюнча чечим кабыл алышы керек болсо, маселенин татаалдыгы таталыраак маселеге айландырат. Төмөнкү маселелерге көңүл бурсак.

Эки амал менен чыгарыла турган маселе:

Раяна 15 сомдон 2 дептер жана 20 сомдон 2 калем сатып алды. Раяна бул окуу куралдарына канча сом төлөгөн?

Бир амал менен чыгарыла турган жөнөкөй маселе:

Раяна 15 сомго дептер жана 20 сомго калем сатып алды. Раяна бул окуу куралдарына канча сом төлөгөн?

Бир нече амал менен жана чечим кабыл алуу менен чыгарыла турган татаал маселе:

Раяна 100 сомго өзүнө жана төрт досуна бирдей дептер жана калем сатып алды. Дептер 15 сомдон турат, калем 20 сомдон турат. Раяна акчасына канча дептер жана калем сатып алса болот?

Мугалимдер окуучулардын маселени чыгаруу процессине көз салып, кыйынчылыктарына жана ийгиликтерине жараша маселенин деңгээлин жөнөкөй же татаал кылып өзгөртүүгө болот. Окуу китебиндеги же кошумча материалдардагы тексттик маселелерди чыгарууда кыйынчылыкка туш болгон же алга умтулуп көбүрөөк билүүнү каалаган окуучулар үчүн зарылдыкка жараша алардын деңгээлин төмөндөтүп же жогорулатып түздөөгө даяр болуусу кажет.

Маселелер менен иштөөдө чыгарылыштардын ар кандай жолдорун издеп табуу дагы пайдалуу, ал окуучунун ой жүгүртүүсүнүн толуктугун, оперативдүүлүгүн жана ийкемдигин камсыз кылат. Кээ бир учурда мугалим окуучуларга мисалдарды өз алдынча түзүүгө карата тапшырма берет. Бул ыкма дагы окуучулардын жөндөмдүүлүгүн, ой жүгүртүүсүн өнүктүрүүгө зор пайдасын тийгизет. Мисалдарды, маселелерди түзүү окуучуну көптөгөн материалдарды, булактарды издөөгө жана талдоого, классташтары менен кошо талкуу жүргүзүүгө мажбурлайт. Демек, мында окуучу логикалык каражаттарды колдонуп, математикалык объекттин жаңы жактарын, жаңы касиеттерин таап чыга алат. Бул өз учурунда окуучунун ой жүгүртүүсүн, тактап айтканда, математикалык ой жүгүртүүсүн калыптандырууга жана өнүктүрүүгө чоң өбөлгө түзүлөт.

Чыныгы турмуштук кырдаалдагы татаал тексттик маселелерди чыгарууга карата маселелер:

1. Эки челекте 60 л суу болгон. Бир челектен 12 л суу куюп алганда эки челектеги суу менен тең болуп калды. Алгач ар бир челекте канча литрден суу болгон?
2. Лира ар бири 27 сомдон турган 30 банан сатып алды. Башка дүкөндө ушундай дептер 23 сомдон сатылаарын кечирээк билип калды. Лира эгер ошол башка дүкөндөн дептер сатып алса канча сом үнөмдөмөк?
3. Алмаз ити кышында 5 кг семирп, жайында 3 кг арыктап тураарын, ал эми жазында жана күзүндө туруктуу бирдей салмакта болоорун байкаган. 2020-жылы жазында иттин салмагы 27 кг болгон. 2023-жылдын күзүндө иттин салмагы канча болот?
4. Мирлан кондитердик цехте 12 тортту кооздоого 84 мүнөт жана 14 тортту таңгактоого 70 мүнөт керектейт. Мирлан кайсыга азыраак убакыт сарптайт, 1 тортту кооздогонгобу же 1 тортту таңгактагангабы?

Мугалимдер окуучуларга ачык суроолорду жана чыгарууга тапшырмаларды берип, жоопторун же чыгарылыштарын кантип түшүндүрүп жана негиздеп жатканын кунт коюп угушат да, ошону менен алар окуучулардын билиминдеги жетишпей жаткан жерлерин аныктап, ой жүгүртүүсүндөгү каталарды аныкташат.

Жыйынтыктап айтканда, чыныгы турмуштук кырдаалдагы тапшырмалар окуучуларды чыныгы турмуштук, проблемалык кырдаалдан чыгууга гана даярдабастан, алардын ой жүгүртүүсүн машыктыруу менен аналитикалык, синтетикалык жана башка билгичтиктерди аракетке келтирүү менен, окуучулардын креативдүүлүгүн өнүктүрөт жана ар кандай стандарттуу эмес жагдайларда иштей ала турган чечкиндүүлүккө тарбиялайт [1; 2].

Колдонулган адабияттар:

1. Акулова, О.В. Конструирование ситуационных задач для оценки компетентности учащихся [Текст] / О. В. Акулова, С. А. Писарева, Е. В. Пискунова. Учебно - методическое пособие для педагогов школ. – СПб. КАРО, 2008. – 96 с.
2. Жуйкова, С.А. Ситуационная задача – универсальный способ достижения личностного результата образования. [Текст] / С.А. Жуйкова
3. Бекбоев И.Б. Математика. Башталгыч мектептин 3-классы үчүн окуу китеби. /И.Бекбоев, Н.Ибраева -4-басылма. – Б.: Билим-компьютер, 2015.
4. Математика боюнча 1-5-модулдар. Башталгыч класстардын мугалимдери үчүн. USAIDдин “Окуу керемет” долбоору. Бишкек-2021.
5. Моро М.И. Математика. Башталгыч мектептин 3-классы үчүн окуу китеби. 2 бөлүм. / М.И.Моро, М.А.Бантова, Г.В.Бельтюкова ж.б. – 5-басылма. – М.Просвещение, 2007.

УДК 379.8

DOI 10.33514/ВК-1694-7711-2023-1(2)-104-113

Крылов Александр Андреевич, Крылова Наталья Геннадьевна, Пополитова Ольга Витальевна

АНО кайрымдуулук фондунун Кострома облустук филиалы "Русский Food Bank",
директор,
Кострома мамлекеттик университети, жалпы жана социалдык психология кафедрасы,
педагогика илимдеринин кандидаты, доцент,